

## STAVČNI ČLENI\*

Še vedno ni nihče (razen J. Toporišiča v Skj 1, 68) povedal, kaj so stavčni členi, zato uporabljajo razni avtorji celo v definicijah zanje včasih izraz *stavčni člen*, včasih *beseda*, včasih pa označbo, ki bi jo morali imenovati *besedna vrsta* (npr. samostalnik).

Ker stavčni členi niso samo posamezne besede, ampak tudi besedne zveze, skupine besed, sestavljene tudi iz različnih besednih vrst in različnih njihovih oblik, in so po svoji vlogi v stavku neki njegov del, gre torej za povsem drugačno *slovniško kategorijo* kot pri izrazih *beseda* ali *besedna vrsta*.

Kadarkoli razčlenjujemo stavek, ga razstavljamo na njegove dele, na člene, ali jih v njem vsaj ugotavljamo, oblikoslovne kategorije pa nas zanimajo pri tem kvečjemu kot izvor ali kot porabljeno gradivo v sintaktičnih zvezah. Ko razčlenjujemo, ugotavljamo medsebojna razmerja med deli stavka. To dosegamo tako, da se iz enega dela stavka tako vprašujemo po drugem, da s smiselnim odgovorom na vprašanje (namreč z ustreznim stavčnim členom ali njega delom) ugotovimo tudi njuno medsebojno razmerje, torej funkcijo v stavku. Za označevanje teh funkcij pa izrazi *beseda* ali *samostalnik* res niso primerni, ker povedo nekaj povsem drugega.

Mislim, da bi bila primerna opredelitev stavčnega člena taka: *Stavčni členi so deli stavka, ki so med seboj v nekem razmerju*. Kakšna so ta razmerja, morajo povedati definicije za vsakega izmed njih posebej, saj je razmerje bistvena lastnost vseh, vendar je drugačno za vsakega izmed njih.

Boris Misja

## VPRAŠALI STE

### PISAVA SESTAVLJENIH PRIDEVNIKOV

Za sestavljene pridevnike uporablja slovenski časnikarski jezik troje pisav: sestavini se pišeta skupaj, narazen ali z vezajem. Praviloma (Slovenski pravopis 1962) pišemo skupaj pridevnike, izpeljane iz sklopov, npr. *narodnogospodarski*, *poljudnoznanstven*, *socialnodemokratičen*, *socialnorevolucionaren*, *socialnozdravstven* iz sklopov *narodno zdravstvo*. Narazen pišemo sestavljene pridevnike, katerih prvi del je načinovni prislov, npr. *splošno izobraževalna šola*, *splošno veljavno pravilo*, *visoko kvalificiran*, z vezajem pa tedaj, če besedi nista besedni sklop, vendar sta tesno povezani, npr. *kulturno-prosveten*, *učno-vzgojen*, *kulturno-umetniški*. V slednjih primerih bi lahko namesto vezaja stal veznik in, v prejšnjih zgledih pa to ne bi bilo mogoče.

Primeri so vzeti iz navodil Slovenskega pravopisa 1962. Vendar med njimi ne najdemo zgledov, kakršni se tu pa tam pojavljajo na straneh naših časnikov. Tako smo v zadregi pri pisavi tedaj, če obrnemo vrstni red sestavin sestavljenega pridevnika. Kako naj pišemo *ekonomska socialen*? Besednega sklopa *ekonomska sociala* ali *ekonomska družba* ni, torej besedne zveze ne moremo pisati skupaj, čeprav po navadi besednih zvez *ekonomska socialen* in *socialno ekonomski* ne uporabljamo s pomenskim razločkom? Pridevnik *družbeno-politična (organizacija)* verjetno ni izpeljan iz *družbene politike*, ampak gre tu za dva tesno povezana pojma *družben* in *političen*, zato bi morali sestavljeno pisati z vezajem, vendar bo to v nasprotju s pisavo pridevnikov *agrarnopolitičen (agrarna politika)*, *ekonomskopolitičen (ekonomska politika)* itd. Morda pa se je izgubil občutek, da gre za dve besedi. Prav tako pri besedi *organizacijsko-politični (zbor)* nimamo v mislih *organizacijske politike*, marveč *organizacijo in politiko*. Zgledov je še veliko, pisava pa močno neenotna, včasih zaradi površnosti, drugič zaradi naglice ali pa tudi zaradi premajhnega preudarka pišočin, kdaj pa kdaj je morda odpovedal tudi občutek za pomenski razloček.

Vida Bano

\* S tem sestavkom začenjam pretres sintakse stavka. Da bi razčistili vrsto perečih vprašanj naše sintakse, naj povem svoje poglede na bistvene ugotovitve o nji v obeh zadnjih izdajah naše slovnice (Ss 1956 in Ss 1964; citiral bom vedno le Ss 1964, ker so navedki identični z ustreznimi v Ss 1956) in v štirih najnovejših jezikovnih vadnicah »Spoznavajmo slovenski jezik« za 4. 5. 7. in 8. razred osnovnih šol (dalje: Jv 4, Jv 5, Jv 7, Jv 8).